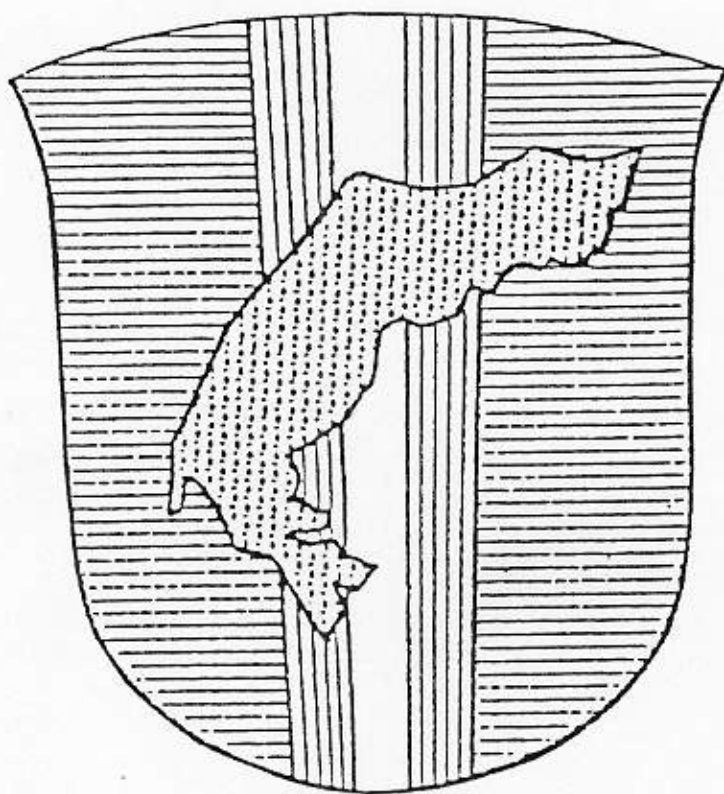

Besættelsestidshistorisk selskab
for
Thy og Vester Han Herred

BSTH

NYHEDSBREV

NO 8

1

BSTH's nyhedsbrev nr. 8
JANUAR 1992

Det er endnu en gang lykkedes at få sammensat et nyhedsbrev, denne gang med to spændende artikler.

Oberstløjtnant Svejgaard, Flyvestation Karup, har gennem de seneste år gennemført et storstilet undersøgelsesarbejde omkring de tyske radar- og kommunikationsanlæg i Danmark 1940-45. Et af resultaterne er en systematisk lokalisering og registrering af hvert eneste af de tyske anlæg i Thy og Vester Hanherred. I dette nyhedsbrev får vi en prøve på Svejgaards arbejde, idet han har skrevet en artikel med titelen: *"Tyske radarsystemer i Hanstholm under Anden Verdenskrig"*.

Den anden artikel er skrevet af et af vore bestyrelsesmedlemmer, Bent Rolighed, som har forsøgt at kortlægge de våbenmodtagepladser der blev etableret i Vester Hanherred. Endvidere har han, gennem samtaler med modstandsfolk og via oplysninger fra Frihedsmuseet, indsamlet information om antallet af våbenmodtagelser og omstændighederne omkring disse. Artikelen har som titel: *"Også forsyninger til Han Herred."*

Kortlægningsarbejdet blev fremlagt som forslag fra Bent Rolighed på generalforsamlingen i maj 1991, se omstående referat pkt. 4, men indtil videre er han alene om arbejdet. Mon ikke der blandt vore medlemmer er en eller flere der kunne begynde at undersøge våbenmodtagepladserne i resten af vort område?

Bunkersregistreringsarbejdet er ved at være tilendebragt i Hanstholm, mens de øvrige områder er mere eller mindre halvfærdige. De stillinger der er ved at blive undersøgt er: Klitmøller, Nr. Vorupør, Lyngby, Agger, "Tanne", Bulbjerg/Vust, Seefliegerhorst Thisted samt et par mindre lokaliteter. Et par repræsentanter fra BSTH vil deltage i den årlige konference i København den 17.-19. januar og nyt herfra vil blive meddelt på generalforsamlingen.

Sluttelig vil jeg byde vore 3 nye medlemmer velkommen, idet jeg håber at både foreningen og I får glæde heraf.

Frank Weber

INDKALDELSE TIL GENERALFORSAMLING

Torsdag den 2. april 1992 kl. 19.00

PLATANVEJ 25, THISTED

Dagsorden i henhold til vedtægterne

Forslag bedes tilsendt formanden inden den 15. marts 1992

REFERAT

af BSTH's generalforsamling den 29. maj 1991

1. Formanden blev valgt til dirigent.
2. Formandens beretning: Det har igen været et år med mange spændende opgaver for BSTH. Der er endnu ikke væsentlige ændringer i medlemstallet, men da vi ikke gør en indsats for at hverve nye medlemmer, har det sin naturlige forklaring. Det er glædeligt at 2/3 af foreningens medlemmer kunne deltage i generalforsamlingen.

Formanden har i det forløbne år modtaget 34 breve fra hele landet, med oplysninger og forespørgsler vedrørende Besættelsestiden, samt 10 henvendelser fra udlandet d.v.s. Canada, Gibraltar, England, Tyskland og Norge. Det har affødt h.h.v. 33 og 13 svarbreve til ind- og udland.

Nordjyske CF-kolonne har bistået med minesøgerpersonel og -materiel ved afsøgning af områder, hvor overdækkede bunkers er svære at finde. I august blev denne værdifulde hjælp til BSTH bl.a. omtalt i Thisted Dagblad. Endvidere har formanden ved et par lejligheder skrevet i de lokale aviser og kirkeblade vedrørende forskellige sider af Besættelsestidshistorien.

Som omtalt på forrige generalforsamling, bistod formanden med faglig hjælp da TV-2 i Odense skulle lave en udsendelse om en tysk soldats gensyn med Klitmøller. Udsendelsen blev vist i foråret 1990 og viste meget fint, hvordan det føltes at være en tysk soldat i en besættelseshær på "flødeskums-fronten", med den stadige frygt for at blive sendt til Østfronten.

Om det var BSTH's henvendelse til skoledirektørerne i Thy der gav udslaget ved vi ikke, men under alle omstændigheder fik også Thy's skoleungdom lejlighed til i foråret at besøge "Besættelsestids-busserne" fra Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste. Den meget informative udstilling blev på denne måde en fin anledning til, for lærere og elever, at tage Besættelsestiden op som emne.

Bunkersregistreringen skrider roligt og sikkert fremad. Hanstholm er efterhånden ved at være gennemregistreret, med stor hjælp fra Hanstholm Kommunes tekniske forvaltning, der bl.a. i en længere periode har stillet en langtidsledig arkitekt til rådighed for projektet. Fra BSTH har Jens Sørensen, Jørgen Lumbye og Frank Weber deltaget i to befæstningskonferencer, den første på flyvestation Karup den 9-10. maj og den anden i Oksbøl, den 23-25. november 1990. På disse konferencer har de forskellige registreringgrupper fra alle egne

af landet redegjort for det lokale arbejde, og herunder fremlagt resultater og problemer, hvilket har været meget udbytterigt for samtlige deltagere. Det er endnu for tidligt at spå om hvornår det endelige registreringsarbejde kan afsluttets, idet nye anlæg og bunkerstyper har en tendens til at dukke op på de mest uventede tidspunkter. Men om 1-2 år skulle arbejdet gerne være færdigt.

Foreningens yngste medlem, Morten Binderup fra Thylands Ungdomsskole, har i en radioudsendelse fortalt om "Bernhard-pejlestationen" i Hundborg. Udsendelsen, produceret af Henning Bro, blev under titelen "Morten og Bernhard" sendt i Radio Midt-Vest den 16. maj 1991. Mortens ihærdige undersøgelser, dels på og omkring Thylands Ungdomsskole, og dels i Nr. Vorupør, vidner om, at også nutidens skoleungdom interesserer sig for Besættelsestiden. Forhåbentlig vil der fortsat være medlemmer der har ideer og lyst til at lave radioudsendelser og avisartikler.

Til slut en tak til bestyrelsen, kasserer og revisorer for en god indsats.

3. Det reviderede regnskab blev gennemgået af kasserer Jens Sørensen og godkendt af forsamlingen.

4. Behandling af forslag.

Bent Rolighed foreslog at man fik lokaliseret de våbennekastningspladser der blev anvendt i Thy og Vester Han herred. En forespørgsel til den tidligere modstandschef Toldstrup nåede desværre ikke at blive besvaret før hans død. En tilsvarende henvendelse til Frihedsmuseet har endnu ikke givet resultat.

Fra flere sider blev der udtrykt ønske om organisering af museumsbesøg og afholdelse af foredrag. Mulighederne herfor vil blive undersøgt.

5. Der var ikke fremkommet forslag om ændring af foreningens organisation..

6. Enkelte i forsamlingen foreslog en forhøjelse af kontingentet fra de nuværende 75 kr. pr. år bl.a. ud fra ønsket om at kunne trække på foredragsholdere. Der var imidlertid enighed om at fastholde kontingentet et år endnu, hvorefter sagen kan tages op påny.

7. Jens Sørensen og Frank Weber fra bestyrelsen var på valg. Begge blev genvalgt. Lykke Jeppesen og Jørgen Lumbye fortsætter som revisorer.

8. Jann Hornum var på valg som suppleant og blev genvalgt.

9. Eventuelt. Radioudsendelsen "Morten og Bernhard" blev spillet for de tilstedeværende. Forskellige medbragte effekter blev diskuteret, og erfaringer og viden blev udvekslet.

På bestyrelsens vegne Frank Weber

TYSKE RADARSYSTEMER I HANSTHOLM UNDER ANDEN VERDENSKRIG.

af

Oberstløjtnant M. Svejgaard

Ud fra et befæstningsmæssigt synspunkt må det nok erkendes, at Hanstholm er det mest spændende område i Danmark. Det burde derfor ikke komme som nogen overraskelse, at der også er rester af næsten unike radarsystemer i området. Hensigten med denne artikel er at beskrive de radarsystemer, med tilhørende konstruktioner, der indtil nu er erkendt i området.

Ligesom det er tilfældet med mange andre områder indenfor emnet, er de skriftlige kilder (såvel tyske som allierede) ufuldkomne eller fejlagtige. Denne artikel har derfor udelukkende brugt de skriftlige kilder som udgangspunkt, mens fotos fra sommeren 1945, luftfotos fra 1945, 1954 og 1961 og markundersøgelser danner det vigtigste grundlag for artiklen.

Luftwaffes radarsystemer.

Flere kilder nævner opstillingen af en Freya i Vigsø bugt på et meget tidligt tidspunkt under besættelsen. Det har ikke (endnu) været muligt at stedfæste den faktiske lokation eller entydigt fastslå om, der var tale om en Luftwaffe eller en Kriegsmarine radar (1).

På Hjertebjerg Høj opstilledes en FuMG 42 G(fF) Mammut II (f). Antennen var orienteret nord - syd og fast monteret på en bunker, der efter tegninger at dømme, var prototypen til L 485 (2). Radarsystemet var det tredje af sin art, det blev opstillet før det tilsvarende system i Bueffel ved Blåvand og muligvis før systemet på Rømhøj (3). Denne radar havde intet at gøre med enheder i Hanstholm området, men den tjente som radarhoved for Luftwaffes kontrol- og varslingsstationen Habicht ved Hjardehøj (4). Stationen var bemannet af Fernflugmeldemesszug z.b.V. 1 (5).

Da Mammut antennen var fast monteret, blev radarstrålen rettet i en bestemt retning ved en relativt simpel elektro-mekanisk metode. Strålen kunne rettes indenfor 60 grader på hver side af normalen til antennen, radarsystemets nominelle rækkevide var 300 km (6).

Meget kunne tyde på at Mammut systemet på Hjertebjerg var det første af sin art, der blev opstillet i Danmark. Det har et lavt serie nummer, lavere end det tilsvarende system ved Blåvand, der var under opstilling i november 1942 (7).

Engang i 1945 påbegyndte Luftwaffe opstillingen af en See-Elefant/Russel kombination på Hjertebjerg (8). Dette system var verdens første bi-statistiske radar. See-Elefant antennen var op-
hængt mellem to 105 m høje tårne, der stod med en afstand på 17 m (9). See-Elefanten udgjorde senderdelen af systemet og den sendte sine pulser ud over en sektor på 120 grader. Med Russel, der udgjorde systemets modtagerdel, blev sektoren afsøgt og når et fly blev opdaget kunne det følges ved, at Russel systemets azimuth blev ændret i takt med flyets bevægelse. Så vidt det kan konstateres blev masterne til See-Elefanten rejst, men antennen blev aldrig

ophængt. See-Elefanten blev opstillet lige nord for Mammut antennen, orienteret på samme måde som denne (10). Fundamenterne til masterne er muligvis blevet anbragt på "udbygningen" af Mammut bunkeren.

Russel systemet blev påbegyndt opført ca 500 m syd-øst for Hjertebjerg, hvor centerfundament, to ankerblokke og operationsbunkeren findes bevaret (11). Operationsbunkeren er af en forstærket, feltmæssig konstruktion, der genfindes i et antal Luftwaffe stillinger i Danmark, anvendt til forskellige formål (12). På luftfotos fra 1945 kan skyggen af masten til Russel tydeligt ses, mens skyggen fra antennen i toppen mangler. Det ser i lighed med See-Elefanten ud til at heller ikke antennen til Russel er blevet monteret. Indtil nu er der ikke dukket et eneste billede op af Russel systemet på Hanstholm.

Et tilsvarende system kendes kun fra Holland, hvorfra det blev overført til Røgnø i september 1944; da der var fare for, at stillingen var ved at blive erobret af de allierede (13). Alle karakteristika ved fundamenterne til såvel See-Elefant som Russel er iøvrigt identiske i Hanstholm og på Røgnø (14). Operationsbunkeren til Russel er på Røgnø af en noget simplere konstruktion, end den på Hjertebjerg.

Systemet havde en rækkevide på 450 km, hvilket selv efter nutidens forhold er ganske betragteligt for en varslingsradar. Yderligere arbejdede systemet på en frekvens på 22 - 28 mhz (15), hvilket gjorde det immunt overfor de eksisterende allierede elektroniske jamming systemer, og som gjorde anvendelse af chaff mod systemet meget vanskeligt p.g.a. kravet til længden af chaffstrimlerne som følge af den lave frekvens. Det ville med datidens manuelle chaff-udkastningssystemer ikke være muligt tilstrækkeligt hurtigt at udkaste den fornødne chaff mængde.

Kriegsmarines radarsystemer.

Disse systemer knytter sig funktionelt, organisatorisk og til dels geografisk til følgende enheder (16):

- Stab/M.A.A. 118
- 1/M.A.A. 118
- 2/M.A.A. 118
- 1/M.Fl.A. 814
- 2/M.Fl.A. 814
- 3/M.Fl.A. 814
- 4/M.Fl.A. 814
- 5/M.Fl.A. 814
- 6/M.Fl.A. 814

Disse enheders hovedopgaver var som bekendt henholdsvis bekæmpelse af sø- og luftmål.

Bekæmpelse af sømål.

Opgaven for de første tre enheder var bekæmpelse af sømål. Hertil knyttede sig to taktiske problemer: Detektion af over-

flademål og formidling af varslingsoplysningerne og ildledning. Detektion blev i Hanstholm gennemført af fire radarsystemer (17). En FuMO 3 opstillet i en V 174 i Stuetzpunkt (FuMG) og en FuMO 5 opstillet feltmæssigt ca 100 m øst herfor formentlig i en form for brisk (18). FuMO 3 systemet blev formentlig opstillet i juli 1944 (19), FuMO 5 systemet blev jf. en kilde opstillet i december 1944 (20). Begge disse systemer var klassificerede som Seetaktische Geraete eller FuMO Seetakt. FuMO 3 havde en rækkevide på 7 - 12 km og FuMO 5 havde en rækkevide på 20 - 30 km mod sømål (38).

Yderligere to radarsystemer til anvendelse mod sømål blev opstillet. Ved Hansted fyr blev en FuMO 214 opstillet på et 10 m højt tårn, denne radar blev benævnt "Hanstholm I" (21). I Strængils Bakker opstilledes på et 4 m højt tårn en FuMO 214 eller FuMO 15, kilderne er ikke helt enige, og kun et nærbillede af fødehornet kan afgøre det (22). Begge systemer var varianter af FuSE 65 Wuerzburg-Riese, der i Luftwaffe blev brugt til kontrol af natjagere og Flak. FuSE 65 og FuMO 214 var identiske, mens FuMO 15, der i det øvrige også var identisk med FuMO 214, arbejdede på 3330 Mhz og havde et fødehorn bestående af tre dipoler med en polarisering på 45 grader fra det vandrette (23). Denne radar blev benævnt "Hanstholm II" (24). Jf. en kilde var det planen, at denne radar skulle bruges både som varslingsradar og til ildledning for 2/M.A.A. 118. Det sidste havde dog under forsøgsskydninger givet problemer. Når træfningen blev tæt nok på målet, ville ekkoet fra målet og ekkoet fra opsprøjtet ligge indenfor den samme radarpuls, uden at en træffer nødvendigvis var opnået. Man kunne derfor ikke foretage den endelige finretning og planerne blev tilsyneladende opgivet.

Maksimal rækkevide for FuMO 214 var 40 - 60 km afhængig af målets størrelse (39). Maksimal rækkevide for FuMO 15 var kun begrænset af den nominelle rækkevide på 80 km. Der eksisterer rapporter om at mastespidsen kunne opdages så snart de kom over radarhorisonten (40).

Begge systemer er blevet opstillet engang sent i 1944 (25).

Alle de ovenfor nævnte marineradarsystemer afgav deres meldinger til et plotterum benævnt Ortungsmeldestelle (OMS) Hansted, der også modtog meldinger fra FuMO stationerne i Svinkløv, Bulbjerg, Klitmøller, Stenbjerg, Agger og Bovbjerg (26). Disse stationer var alle bemandede med personel fra 82. Funk Marine Kompanie (Fu.M.K.) (27), idet FuMO 15 stationen muligvis var bemandede af personel fra 2/M.A.A. 118 (44).

Det har ikke været muligt at fastslå placeringen af OMS Hansted. Fra OMS blev meldingerne sendt til meldecencentralerne (Ortungszentralen (OZ)) i Frederikshavn, Esbjerg og Aarhus. Det er nærliggende at antage, at meldinger fra OMS også er blevet sendt direkte til Artillerie Kommandeur (Arko) i Hanstholm.

Der hersker nogen forvirring om navngivningen af de enkelte systemer. To tyske kilder benævner samstemmende radarsystemet ved Hansted fyr "Hanstholm I", mens systemet i Strængils Bakker benævnes "Hanstholm II" (28). På et tysk kort optræder tallene "I" ved FuMO 3, "II" ved FuMO 214 ved Hansted fyr, "IIa" ved en

mulig L 483 og "III" ved FuMO 15 i Strængils Bakker (29). På et dansk kort over området benævnes FuMO 3 "Hannover I", mens FuMO 15 benævnes "Hannover III" (30). På en netskisse fra 82. Fu.M.K. er der angivet en direkte forbindelse mellem "2.Batt" og "Arko" og "Hannover I", mens "Hannover II" ikke har direkte forbindelse med nogen enhed i området, men blot melder gennem det tidligere beskrevne system (31). I *Bauforschritt Meldung* er anført enhederne "Hannover I" og "Hannover II", mens tårnene, hvorpå FuMO 214 og FuMO 15 er monterede, angives at være tilknyttet enhederne "Hansthalm I" og "Hansthalm II" (32).

Bekæmpelse af luftmål.

Hertil knytter sig også to taktiske problemer: Detektion af målet og ildledning. Detektion af målet skal her ses i sammenhæng med levering af et nær-varslingsbillede, der kan danne grundlag for beslutning om engagement med en eller flere batterier, samt levering af målets position til de engagerende batterier.

I Hansthalm området blev denne varslings leveret af et antal FuMO 303 Freya A/N, kilderne er igen uenige (33). To FuMO 303 er positivt blevet identificeret, en i V 157 bunkeren i "Stuetzpunkt Ugroko" og en på Isbjerg nord for Nors Sø (34). En kilde omtaler også en FuMO 303 på Risbjerg og angiver, at varslings-systemet i Hansthalm området bestod af tre FuMO 303 (35). Det er uklart om, der her blot er tale om allierede sprogforbistringer mellem Isbjerg og Risbjerg, eller der faktisk er tale om to radar systemer. FuMO stationerne afgav deres meldinger i form af afstand og retning til målet til en kommandostation (Untergruppen Kommandostand) (Uguko), hvor de blev omsat til geografiske positioner og plottet på et vertikalt plottkort. Fra Uguko blev meldingerne videregivet til OZ i dette tilfælde i Fredrikshavn. Hvis det blev besluttet, at et bestemt mål skulle engageres, blev målets position, fart og kurs givet videre til de engagerende batterier. Stationen i V 157 er sandsynligvis blevet bemannet med personel fra 1/M.Fl.A. 814 (45). FuMO 303 maksimale rækkevide var 200 km (41).

Allerede i 1942 blev 2, 3 og 4/M.Fl.A. 814 udrustet med FuMO 213 Wuerzburg-Dora (36). Denne radar blev anvendt til målfølgning idet afstand, azimuth og elevation til målet blev overført til korrektøren, på samme måde som de tilsvarende data blev overført fra den optiske afstandsmåler. Givet at målet beholdt sin vektor, var det derfor muligt at afgive meget nøjagtig ild mod dette. 5/M.Fl.A. 814 er sandsynligvis også blevet udrustet med en FuMO 213 ved oprettelsen af enheden. FuMO 213 havde en maksimal rækkevide på 20 - 30 km (42).

Det har ikke været muligt at fastslå den nøjagtige placering af disse radarsystemer inden for de enkelte stillinger. De har højst sandsynligt været opstillet i en form for brisik inden for stillingsområdet.

Fra Røhr går der en vej nordpå mod Febbersted. Ca 700 m nord for Røhr krydses denne af en mindre vej. 50 m nede af denne mod øst ligger der resterne af en bygning, der på mange måder

ligner de bygninger, hvorpå Luftwaffe havde monteret FuMG 404 Jagdschloss, i Kriegsmarine benævnt FuMO 371 (37). Der er en høj grad af sandsynlighed for, at dette faktisk er en Jagdschloss bygning, og at Kriegsmarine var ved/havde opstillet en sådan radartype på dette sted. Sandsynligheden for at Jagdschloss var under indfasning ved Kriegsmarine i Danmark, underbygges af den nylige fremkomst af en Jagdschloss betjeningsforskrift, tilhørende en Kriegsmarine enhed, i et dansk arkiv. De skriftlige kilder nævner intet om denne radar, og der er ikke indtil nu fremkommet noget billede af denne bygning taget lige efter befrielsen.

FuMO 371 adskilte sig fra de øvrige beskrevne systemer ved at være udrustet med en konstant roterende antenne. Dette indebærer, at der på presentations udstyret blev vist et samlet billede af alle fly omkring stationen. Systemet havde en maksimal rækkevidde på 200 km, og det var udrustet med et stykke udstyr, der muliggjorde transmission af billedet til en lokation adskilt fra stationen (43).

Ovenstående fremstilling udgør det mest opdaterede billede af emnet, som det er muligt at give på nuværende tidspunkt. Yderligere oplysninger og billeder til belysning af emnet vil blive modtaget med tak.

Fotografiske kilder.

Orla Jensen (OJ), Farsø, i forfatterens samling.

Ukendt (UK), i forfatterens samling.

Museet for Danmarks Frihedskamp 1940 - 1945 (MfDF).

Flyvevåbnets Historiske Samling (FHS).

Noter.

1. Geschichte p. 68.
2. Tegning ved Vestre Byggeadministration, Viborg.
3. G.E. 124, Bilag 10, p. 2.
4. Ibid.
5. Geschichte p. 485.
6. Funkmessverfahren p. 93.
7. Se note 3.
8. Orla Jensen og forfatterens markundersøgelse.
9. Funkmessverfahren p. 102 og forfatterens markundersøgelse.
10. Orla Jensen.
11. Markundersøgelse af Jørgen Lumbye og forfatteren.
12. Forfatterens markundersøgelser ved radarstillinger på Rømgø, i Blåvand, Houvig, Thyborøn og Hjardemål.
13. Funkmessverfahren pp. 101 og 102.
14. Forfatterens markundersøgelser.
15. Se note 13.
16. Bauforschrittplan pp. 20 - 23.
17. Orla Jensen og Ukendt.
18. Bauforschrittplan p. 22 og Seacoast, Appendix 6, Inclosure 11.
19. Seacoast, Inclosure 11.
20. Ibid.
21. Bauforschrittplan p. 23.
22. Ibid.
23. Funkmessverfahren p. 146.
24. Se note 21.
25. Seacoast, Inclosure 11 angiver JAN 1945, dette tidspunkt forekommer lidt sent i betragtning af, at tårnene er under opførelse i FEB 1944 jf. KTB.
26. Kystbefæstningsanlæg bilag 12.
27. 82. Fu.M.K og KTB APR 1944.
28. Bauforschrittplan p. 23 og KTB FEB 1944.
29. Tysk kort.
30. Dansk kort over området i forfatterens samling.
31. 82. Fu.M.K.
32. Bauforschrittplan p. 23 og ibid zusammenstellung p. 21.
33. Seacoast, p. 33 angiver tre, mens Inclosure 11 angiver to.
34. Ukendt og Thisted lokal historisk arkiv, Journal 2 billed 60 og 62.
35. Se note 33.
36. Marineoberkommando.
37. Forfatterens markundersøgelse efter oplysninger fra Jørgen Lumbye.
38. Funkmessverfahren p. 195.
39. Ibid p. 198.
40. Ibid p. 147.
41. G.E. 124, bilag.
42. Funkmessverfahren p. 197.
43. Ibid p. 104 ff.
44. Organisationsskemaer p. 10.
45. Ibid p. 11.

Kilder.

F. Trenkle, Die deutschen Funkmessverfahren bis 1945, Dr. Alfred Huethig Verlag, Heidelberg 1986.

K.O. Hoffmann, Die Geschichte der Luftnachrichtentruppe, Kurt Vowinckel Verlag, Neckarmund 1968.

Generalstabens Efterretningssektion G.E.124, 8/9 1945, arkivet i Museet for Danmarks Frihedskamp Pk 24-b/læg nr. 68.

K. Hendriksen, Våben i klitterne, Det Kongelige Garnisons Bibliotek, København 1983.

Fest.PI.-Stab31-Abschn.Gr/31, Bauforschrittplan, 15 JAN 1945, original i Militærarchiv Freiburg, Tyskland.

Kriegstagebuch (KTB) des Kommandanten im Abschnitt Nordjütland, udvalgte afsnit via F. Weber, original i Rigsarkivet DANICA 203.

Luftfotos i Kort- og Matrikelstyrelsens Arkiv fra JUN - AUG 1945 i skala ca 1:40.000, fra JUN 1954 i skala ca 1:10.000 og fra 1961 i skala ca 1:4.000.

Seacoast Artillery Evaluation Board, United States Forces, European Theater, German Seacoast Defences, European Theater, Appendix 6, Radar and Communications med inclosure 2, 11 og 12, 20 DEC 1945, i forfatterens samling via Bangsbo Museet.

82. Fu.M.K., Taktische Fernsprechverbindungen stand 1 JAN 1945, i forfatterens samling via Bangsbo Museet.

Kommissionen til Besigtigelse af Kystbefæstningsanlæg, Afsluttende Rapport til Krigsministeriet og Marineministeriet, Bilag 12 i forfatterens samling.

Tysk kort: "Verteidigungs-Bereich-Hansted" 1:5.000 i forfatterens samling, original ved Vestre Byggeadministration, Viborg.

Liste over Kriegssmarine radarsystemer udarbejdet efter KTB Marineoberkommando Nordsee af Harald Voigt i forfatterens samling via M. Scott-Hansen.

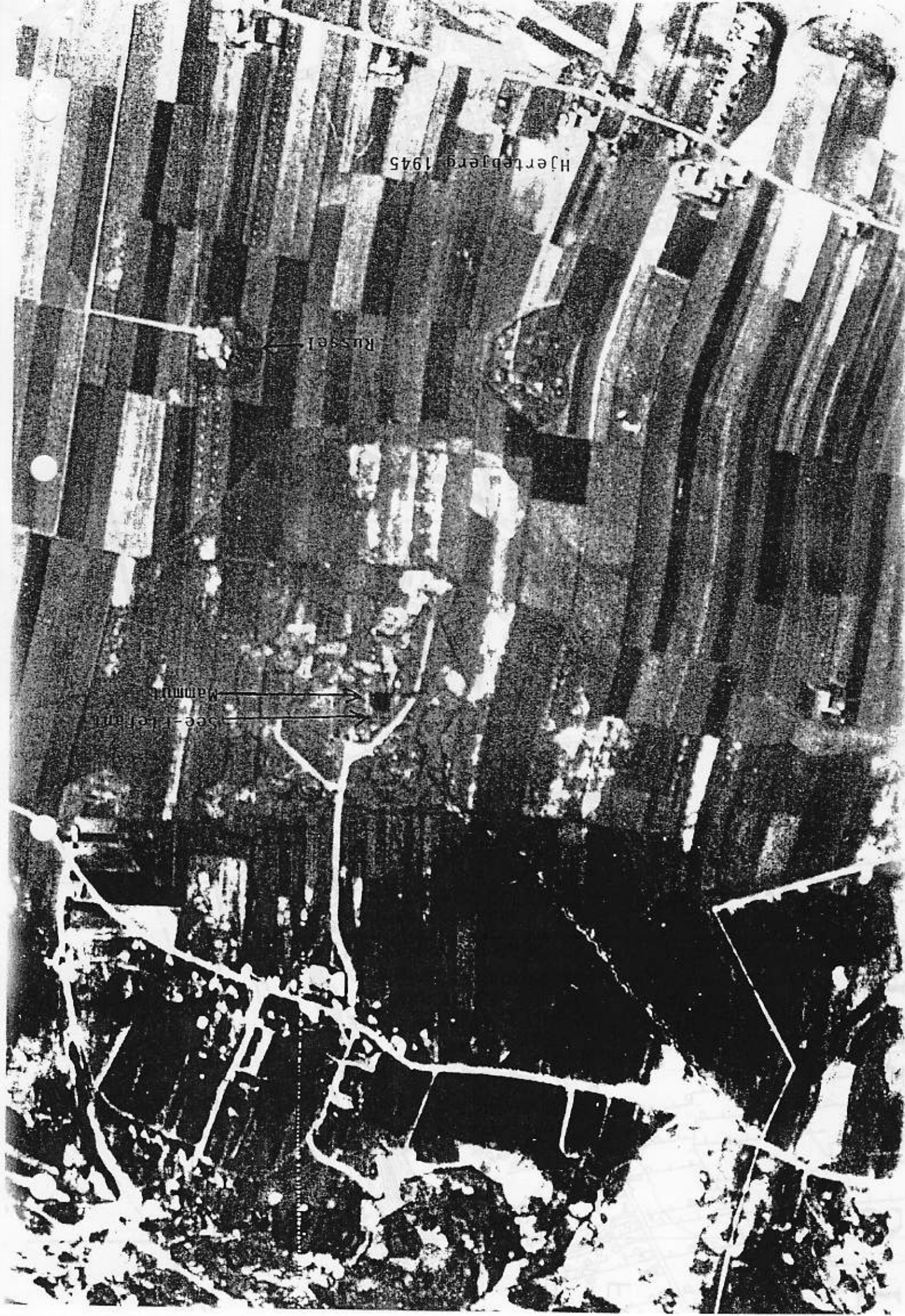
Organisationsskemaer for enheder under Admiral Skagerak pr. 1 DEC 1944 i forfatterens samling via Bangsbo Museet.

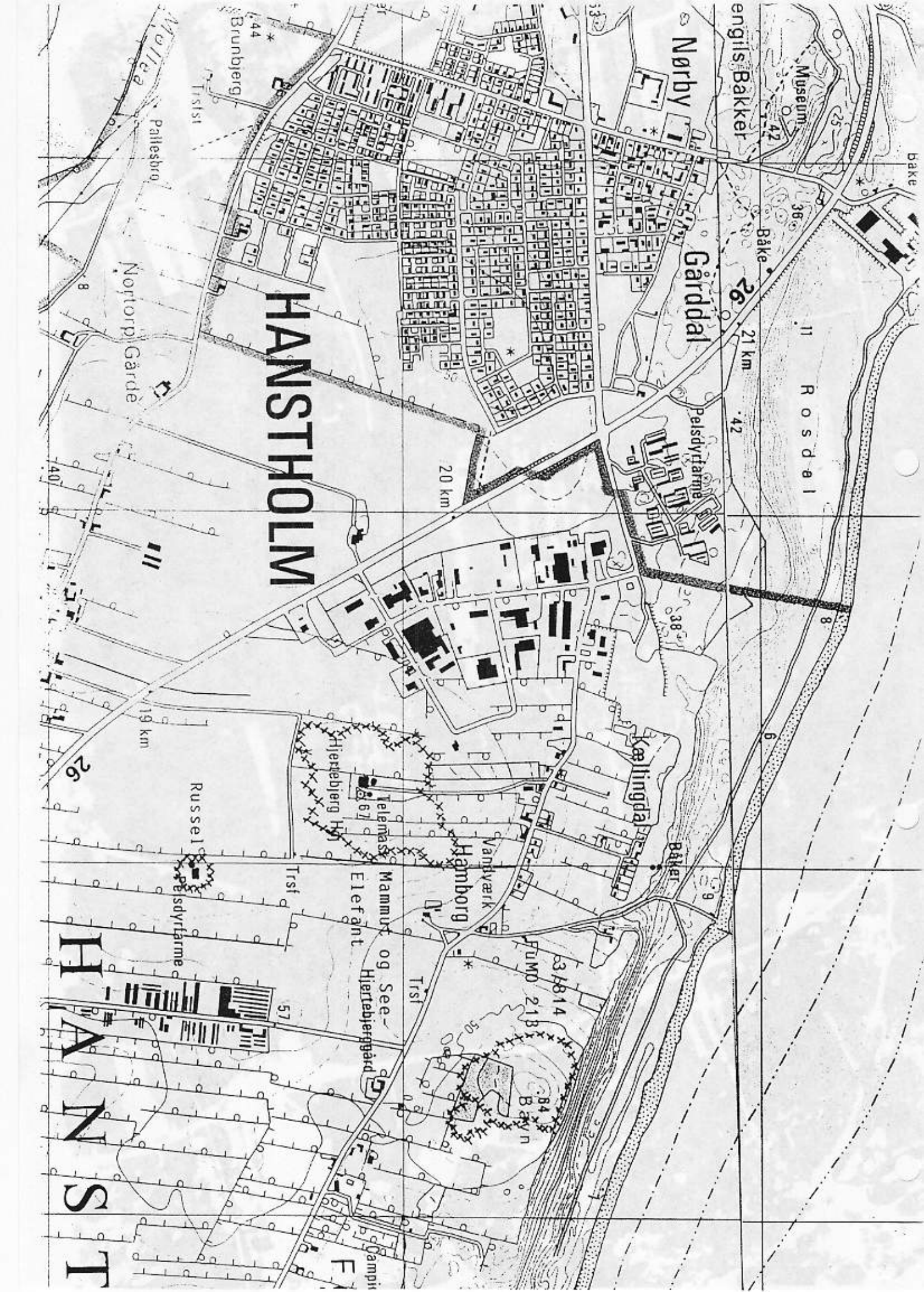
Den understregede del af kildeangivelsen angiver den i noterne anvendte titel.

Hjerlebjerg 1945

Russel

See-Flamm
Mamm

HANSTHOLM

Norby
Gårdal

engils Bakker
Båke 21 km

11 Rosdal

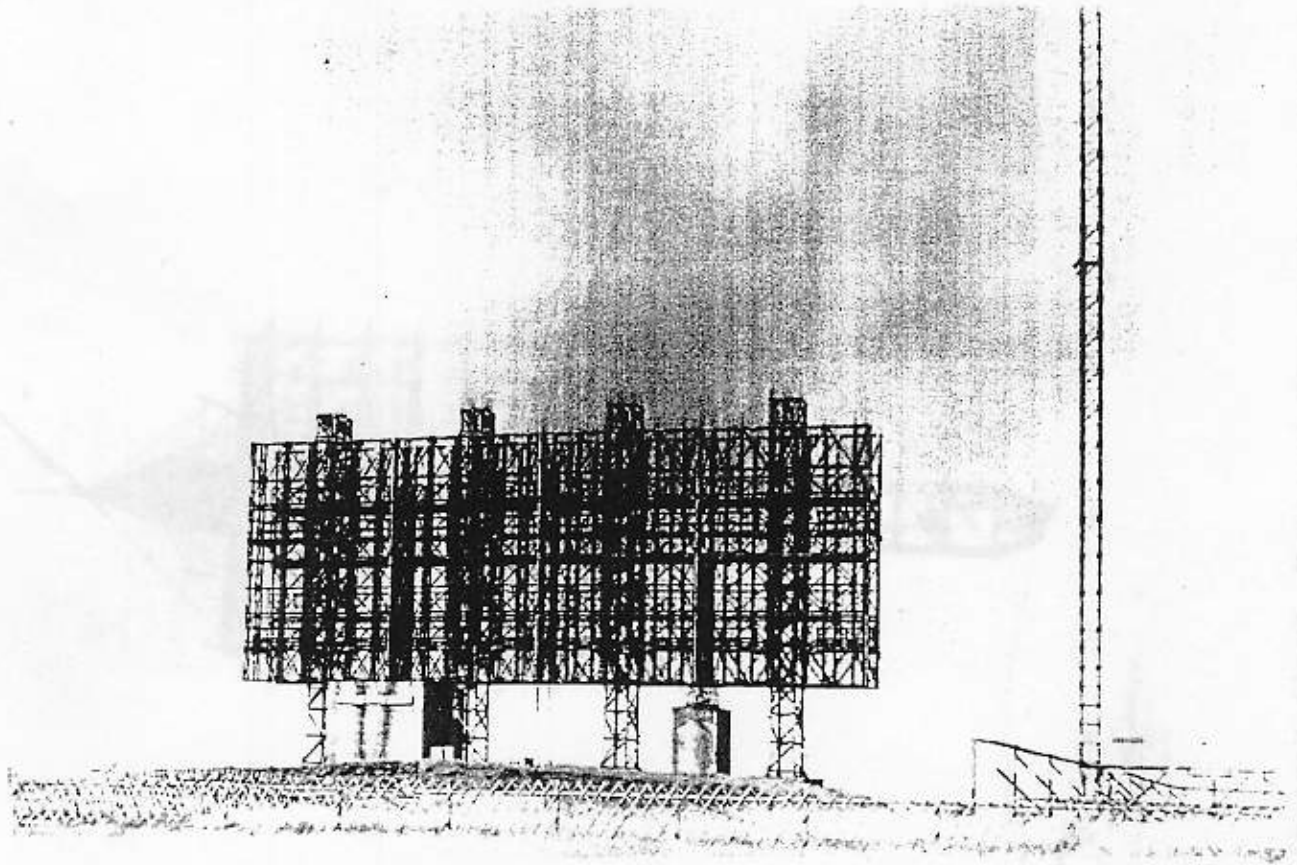
Kællingda
Båke

Hamborg

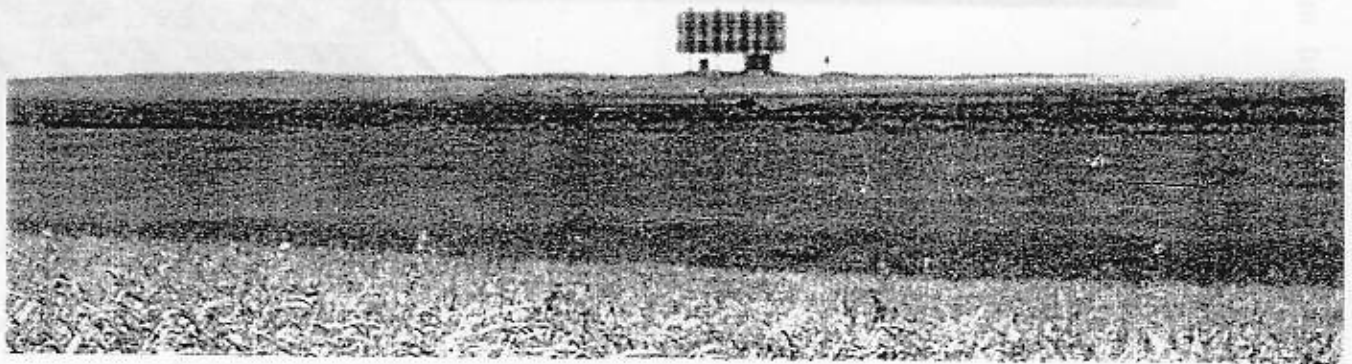
Mammot og See-
Elefant
Hjerleberggård

Russel
Pelsdyrlærme

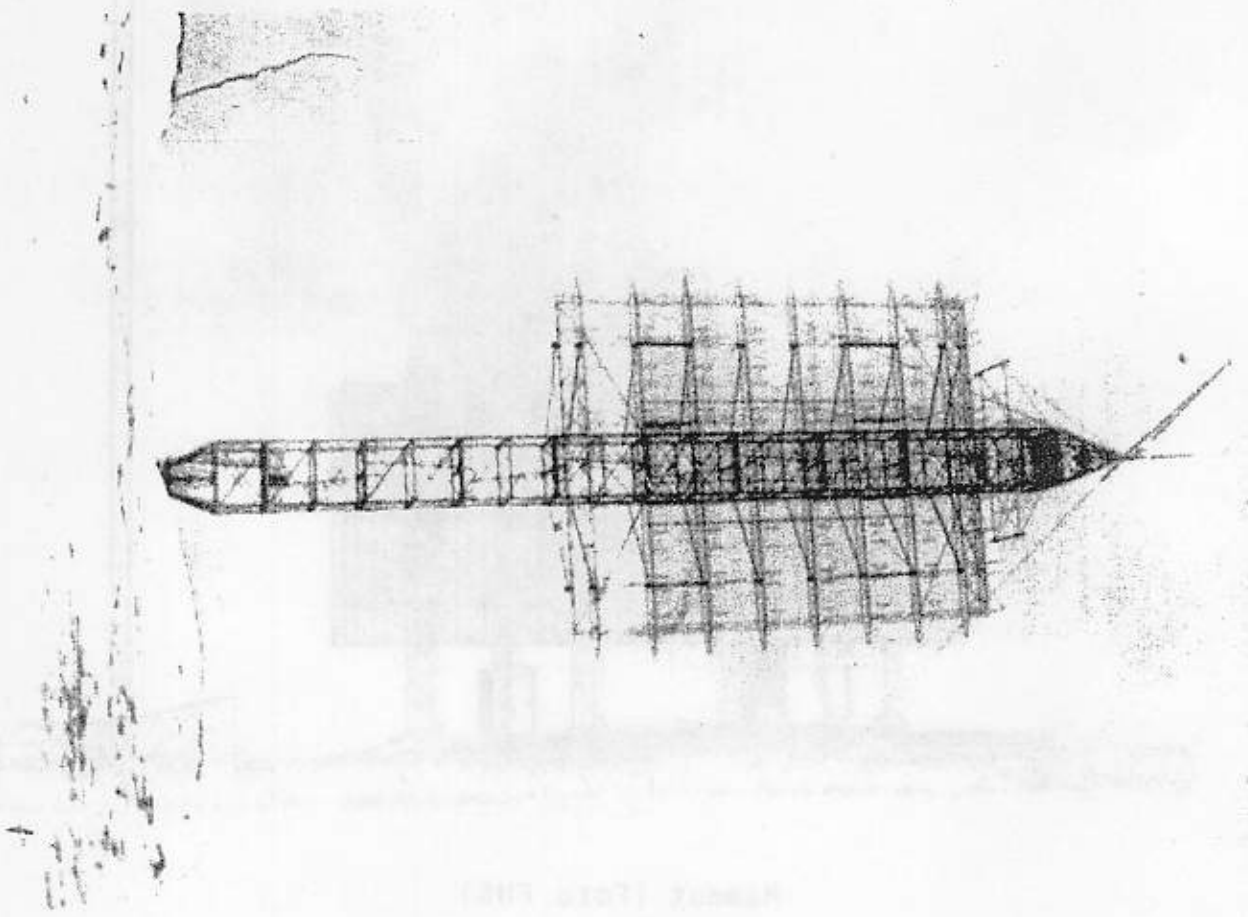
HANST

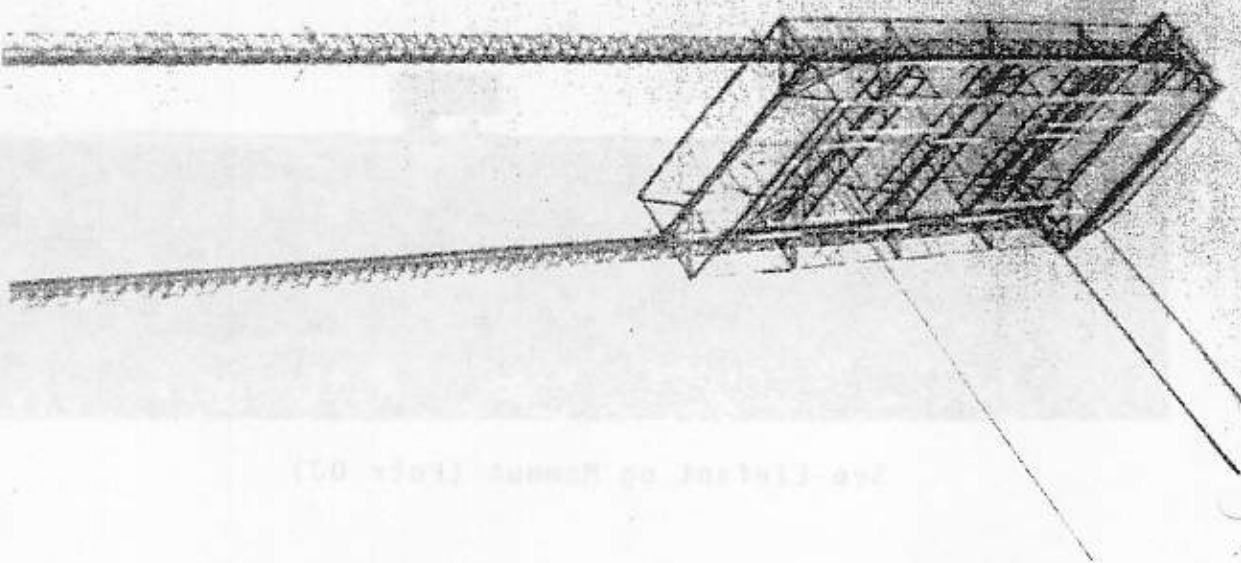
Mammut (Foto FHS)

See-Elefant og Mammut (Fotr OJ)

Russel på Rømø (Foto via M. Scott-Hansen)

See-Ellefant antenne på Rømø (Foto via M. S-H)

Anker blok

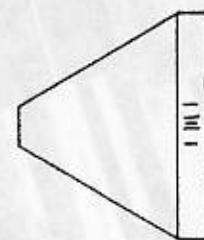
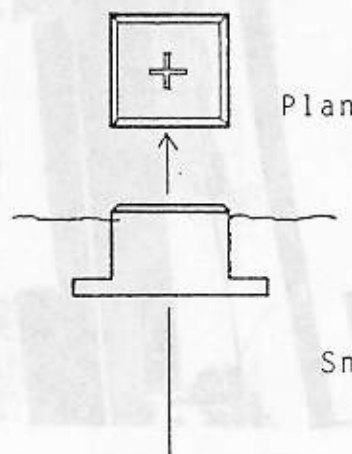
Center fundament

Center fundament

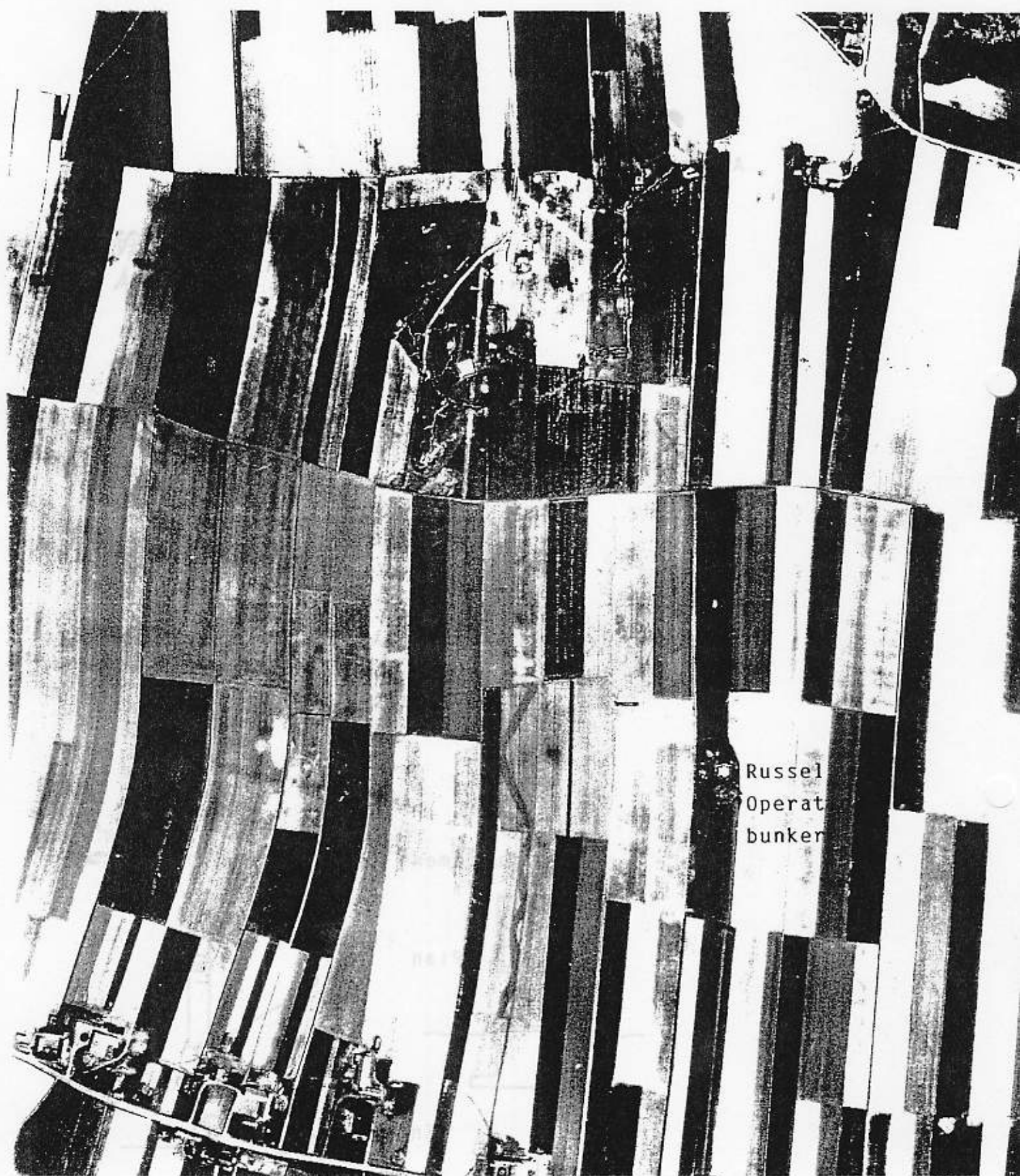
Anker blok

1 : 1.000

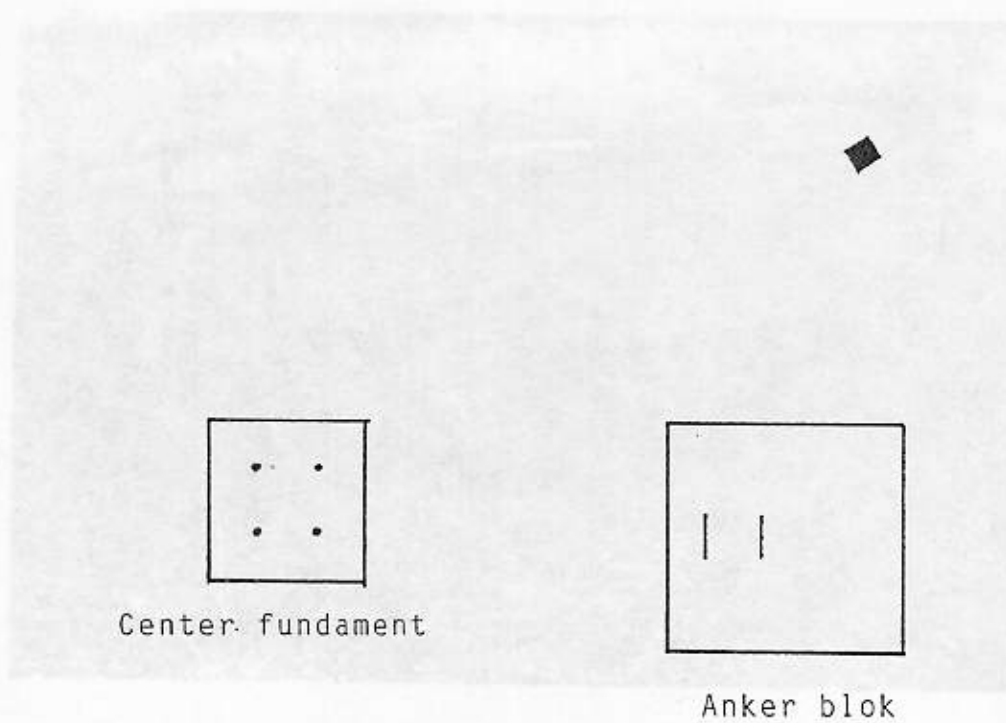
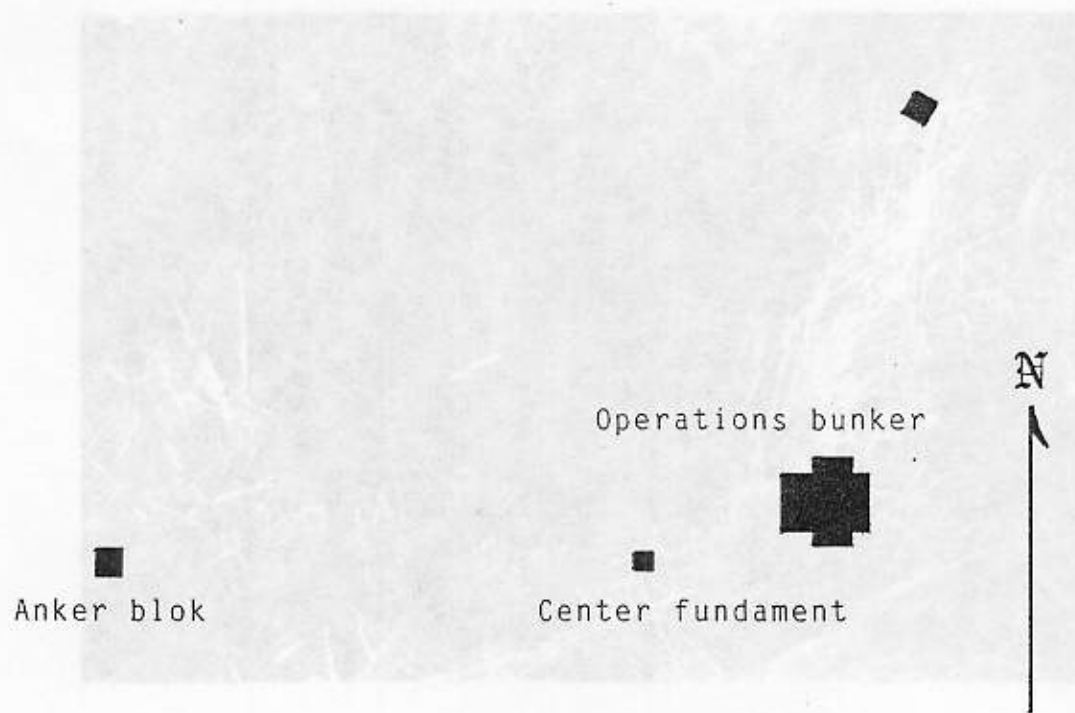

Snit

1 : 100

Russel stilling ved Hjertebjerg

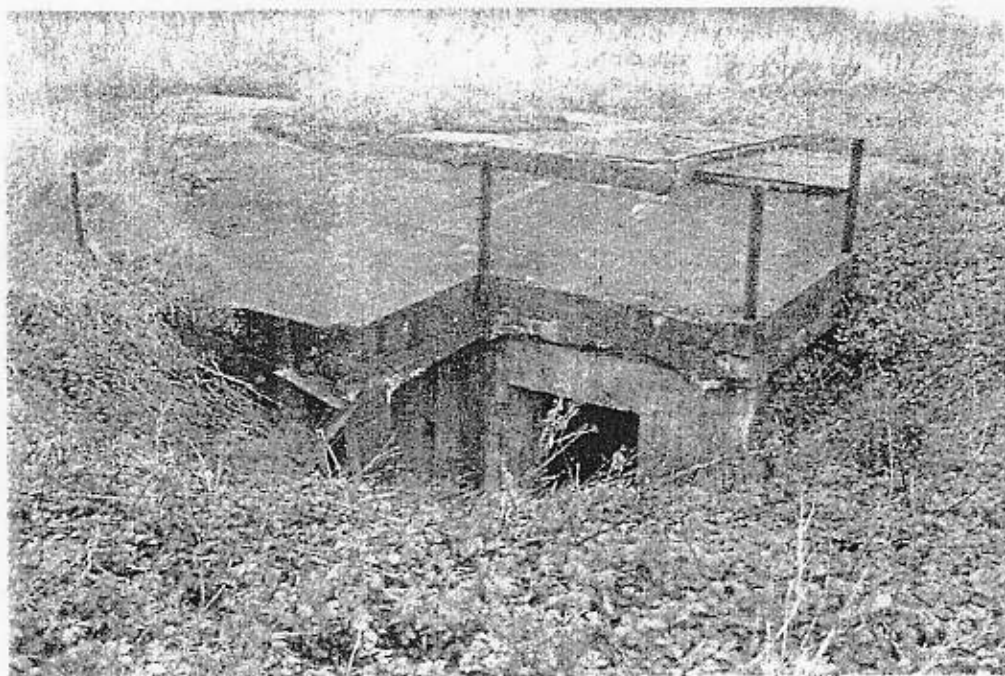

1 : 1.000

1 : 100

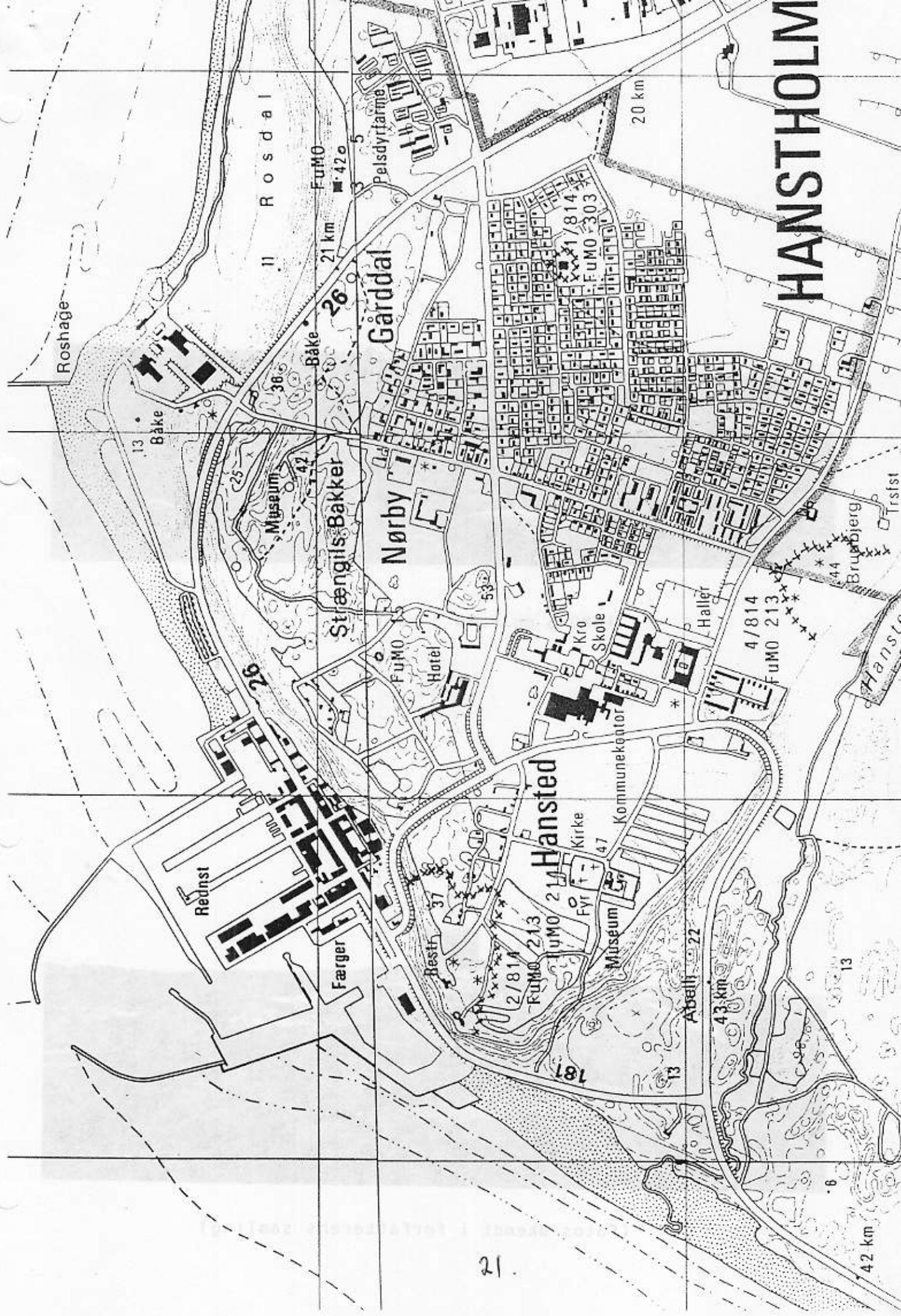

Center fundament

Operations bunker
(Fotos forfatteren)

HANSTHOLM

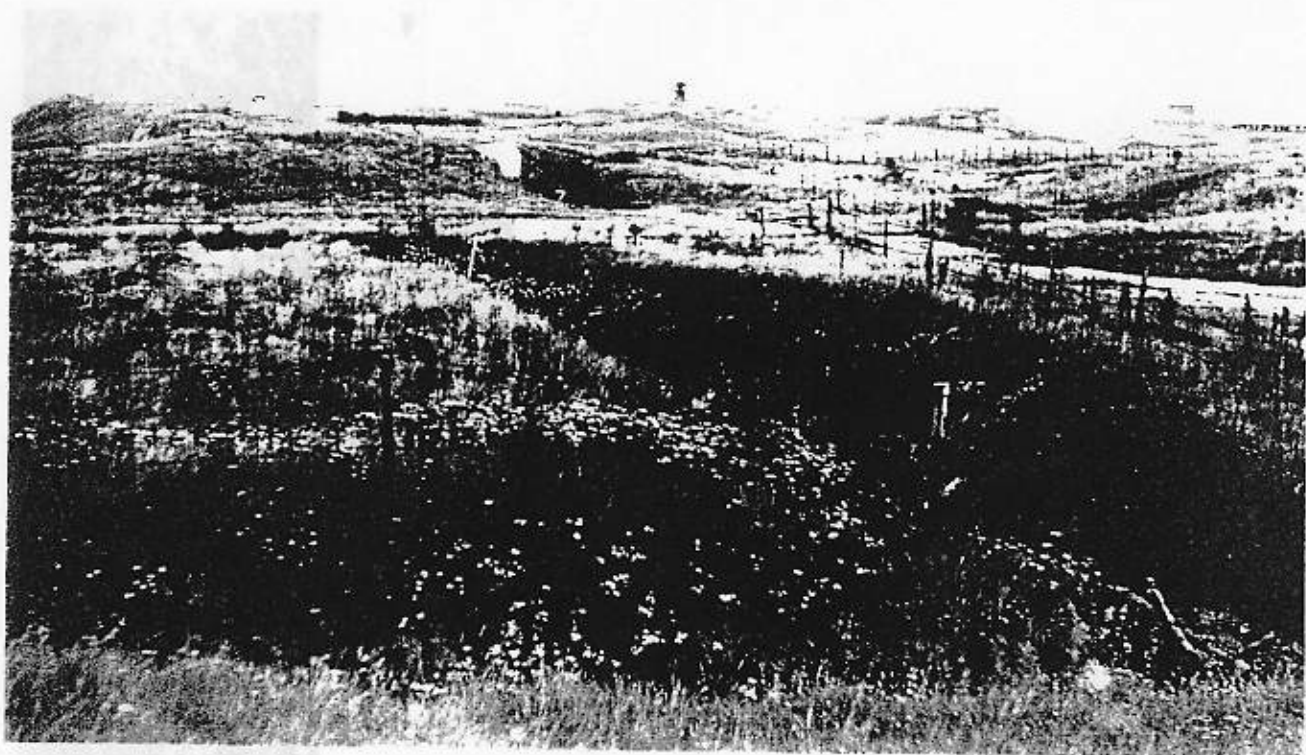

FuM0 5 og FuM0 3 på V 174

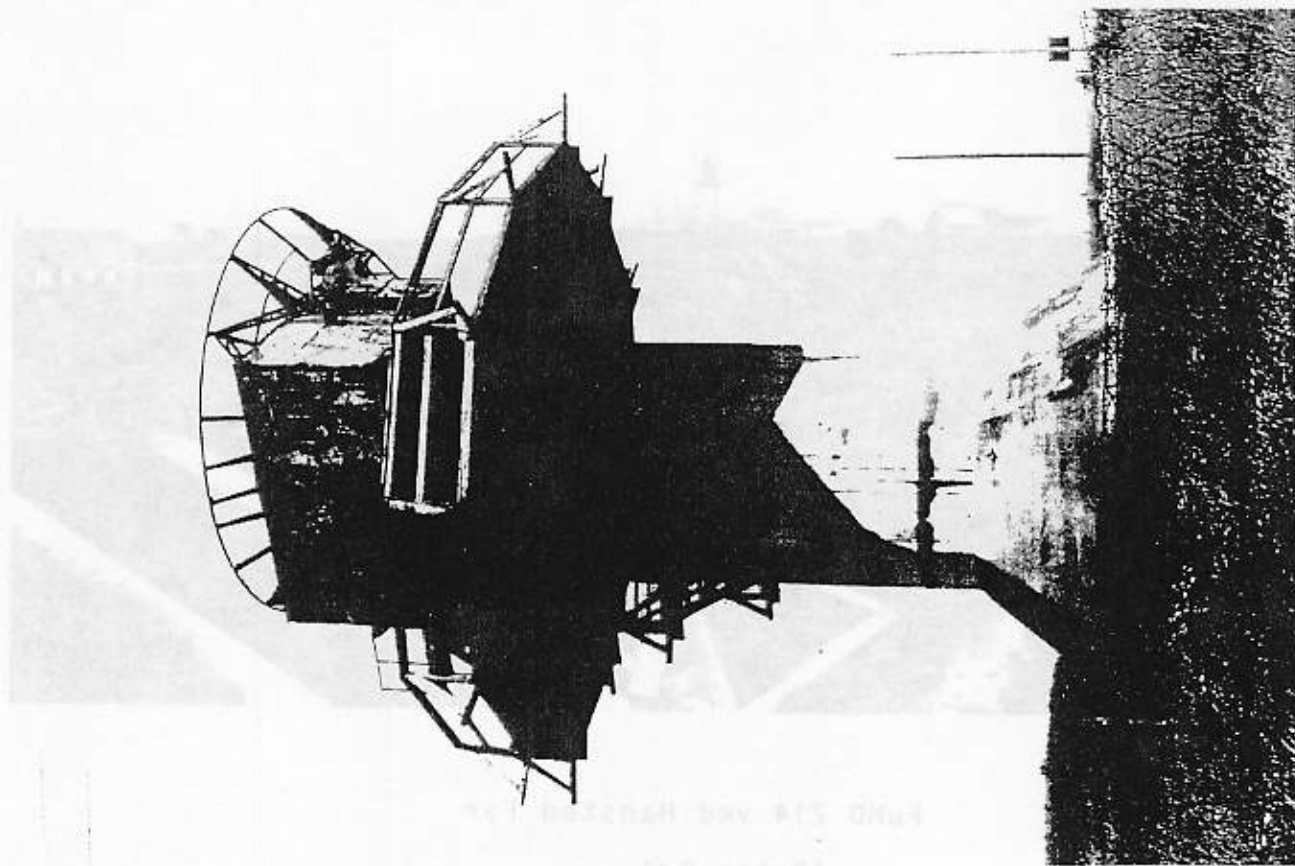
(Fotos Ukendt i forfatterens samling)

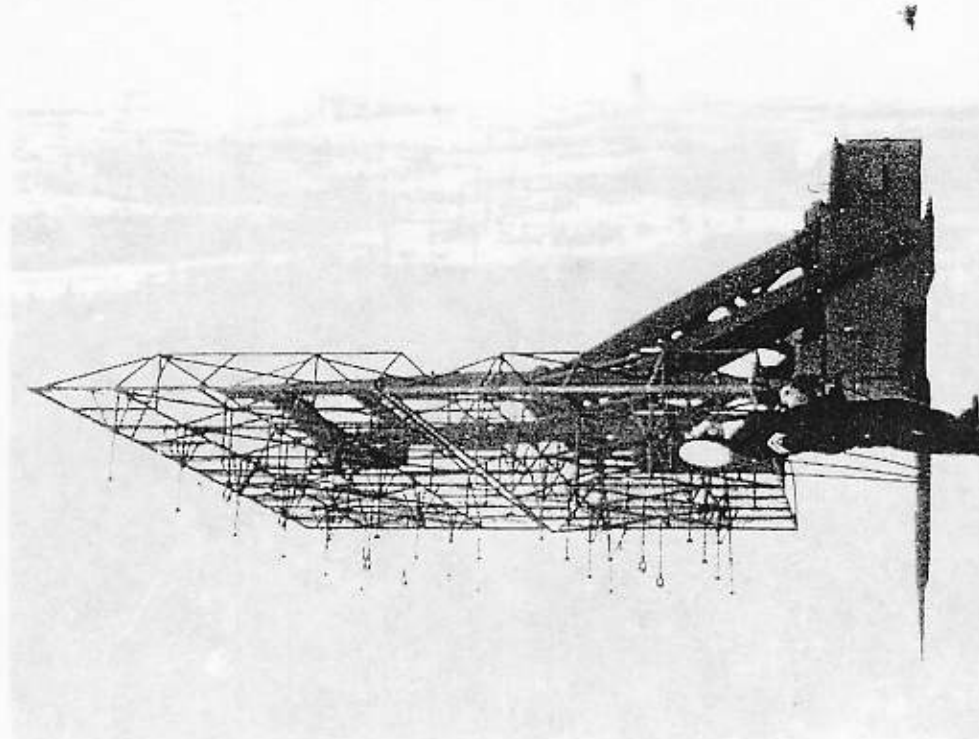
FuM0 15 i Strængils bakker

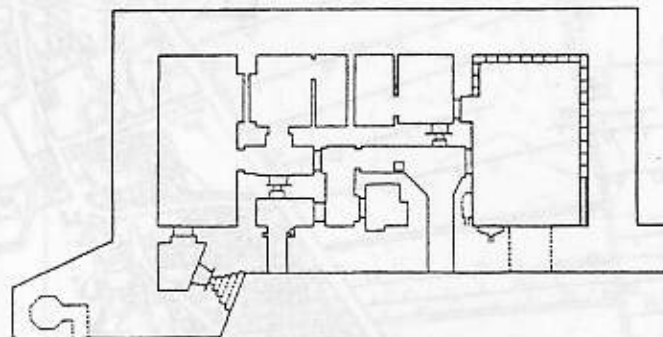
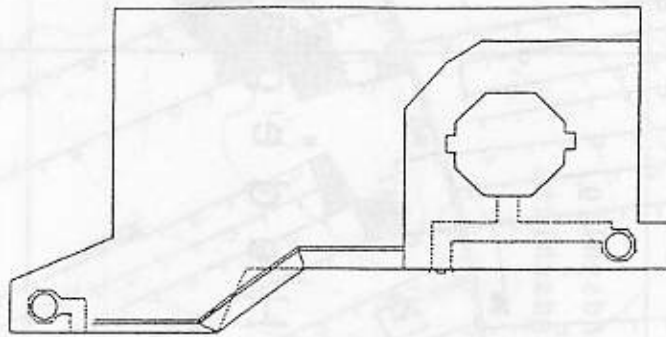
FuM0 214 ved Hansted Fyr
(Fotos 0J)

FuM0 214 (Foto 0J)

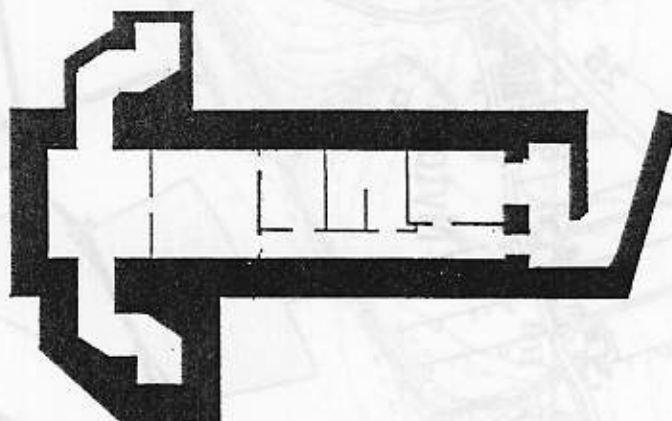

FuM0 303 i 157 på Fanø (Foto FHS)

1 : 333

V 157 opmålt og tegnet af Marko Hansen, gengivet med dennes tilladelse.

1 : 333
See

Mammut bunkeren i Hjertebjerg. Tegnet af forfatteren på baggrund af originaltegninger ved Vestre Byggeadministration, Viborg

ISTHOLM

HANSTHOLM

Voldsted
Gammel Nørtorp

Nørtorp

Pelsdyrferme

Sandsynlag
Jagdschlöss

Hedegård

Ræhr

Vestergård

Ræhr Sø

Trst

Trst

Trst

Trst

Trst

Trst

Trst

Trst

Trst

Skole

Kirke

Trst

Trst

Trst

Trst

Trst

Trst

Trst

Trst

Øster Ræhr

Trst

Trst

Trst

Trst

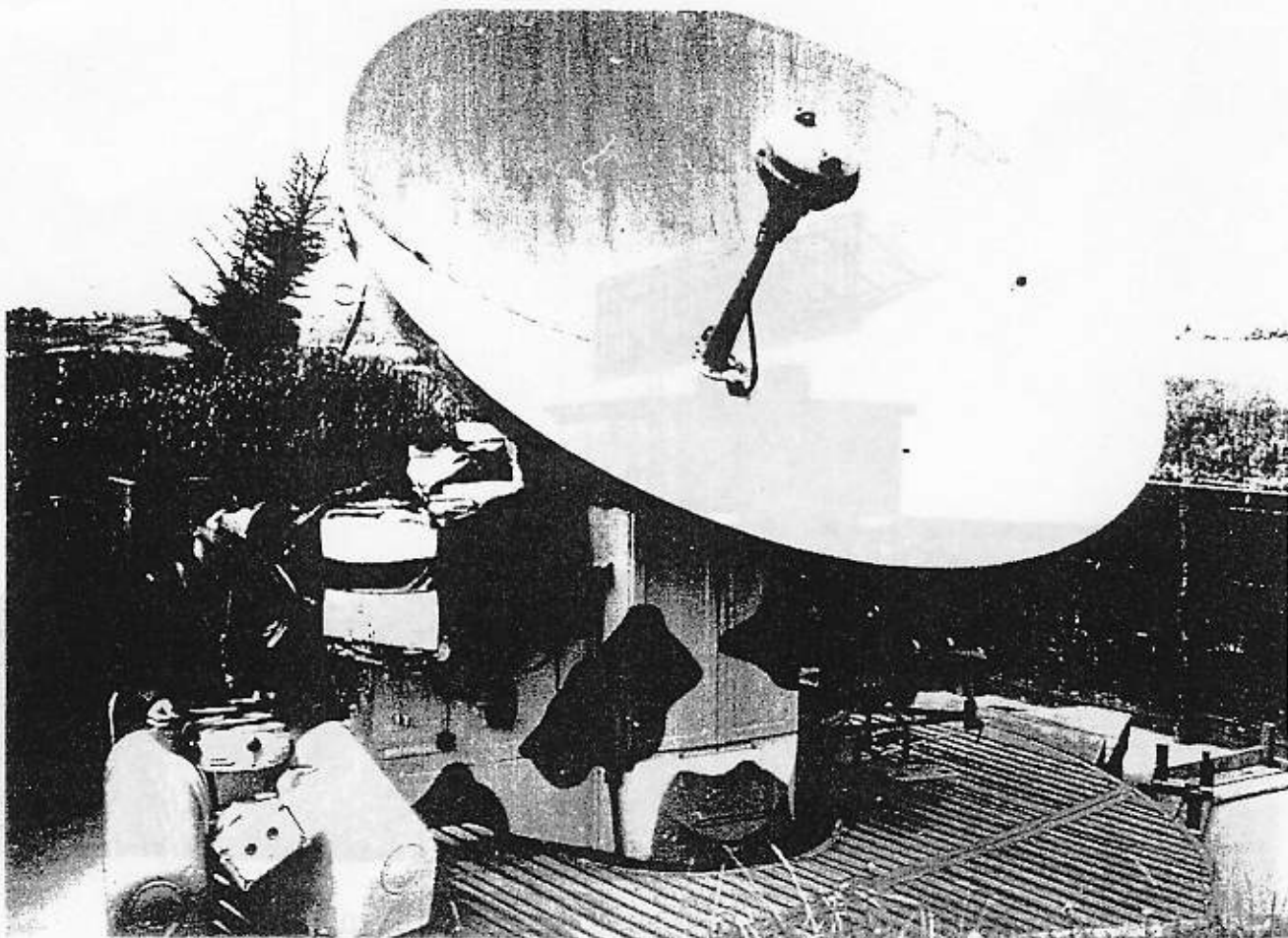
Trst

Trst

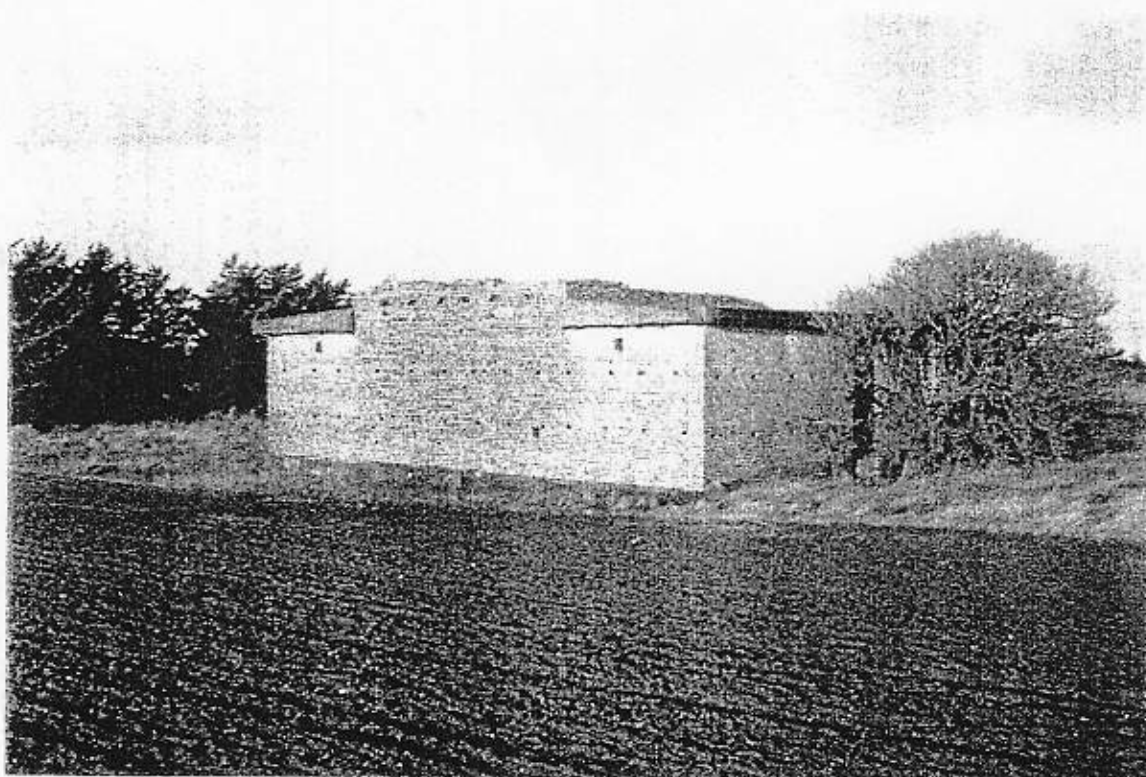
Trst

Trst

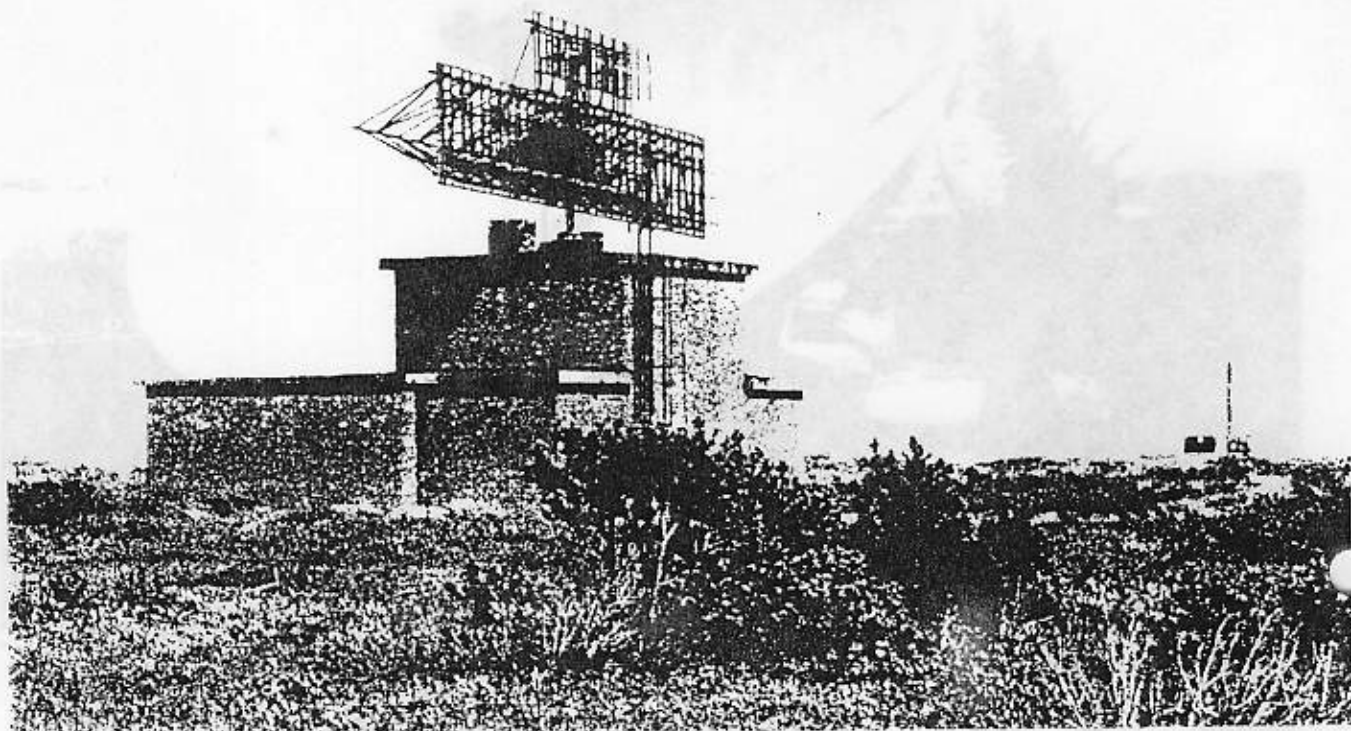
Trst

FuMO 213 ved Esbjerg (Foto FHS)

Sandsynlig Jagdschloss bygning nord for Ræhr
(Foto forfatteren)

Jagdschloss ved Skagen 1945 (Foto 0J)

Jagdschloss ved Skagen 1945 (Foto 0J)

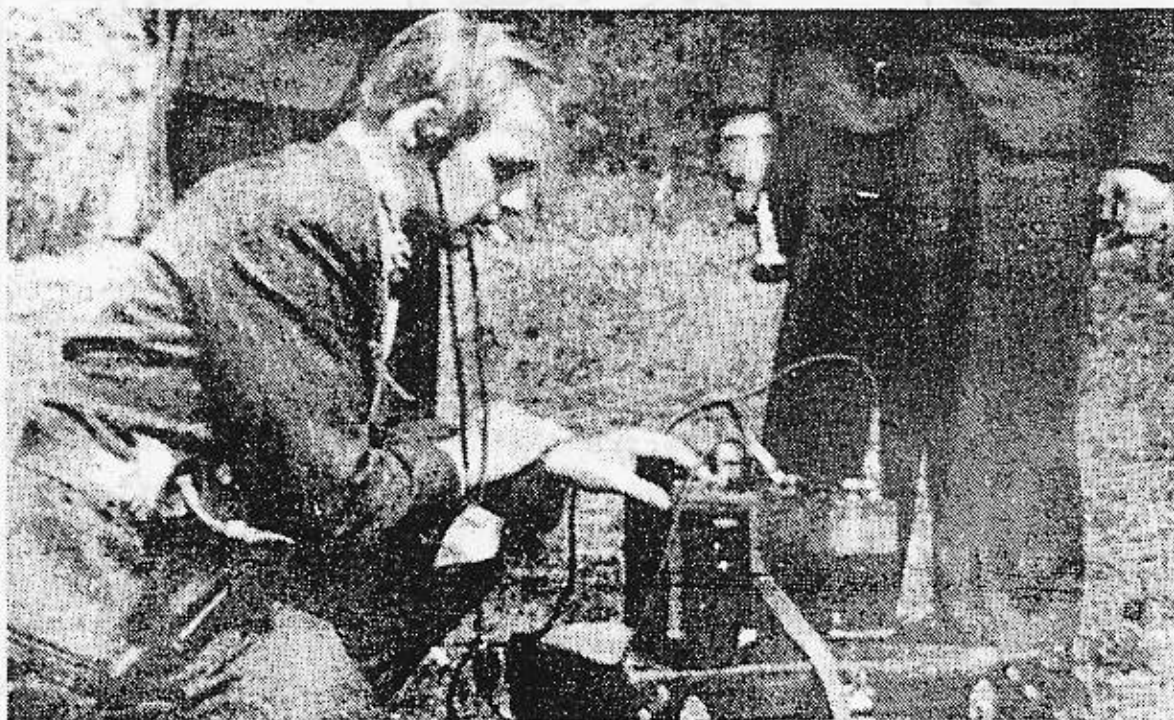
Også forsyninger til Han Herred!

I besættelsestidens sidste vinter kom der fra vest store forsyninger af våben og sprængstoffer beregnet for den hær, der i tilfælde af kamphandlinger på dansk grund skulle stå rede til at støtte de allierede.

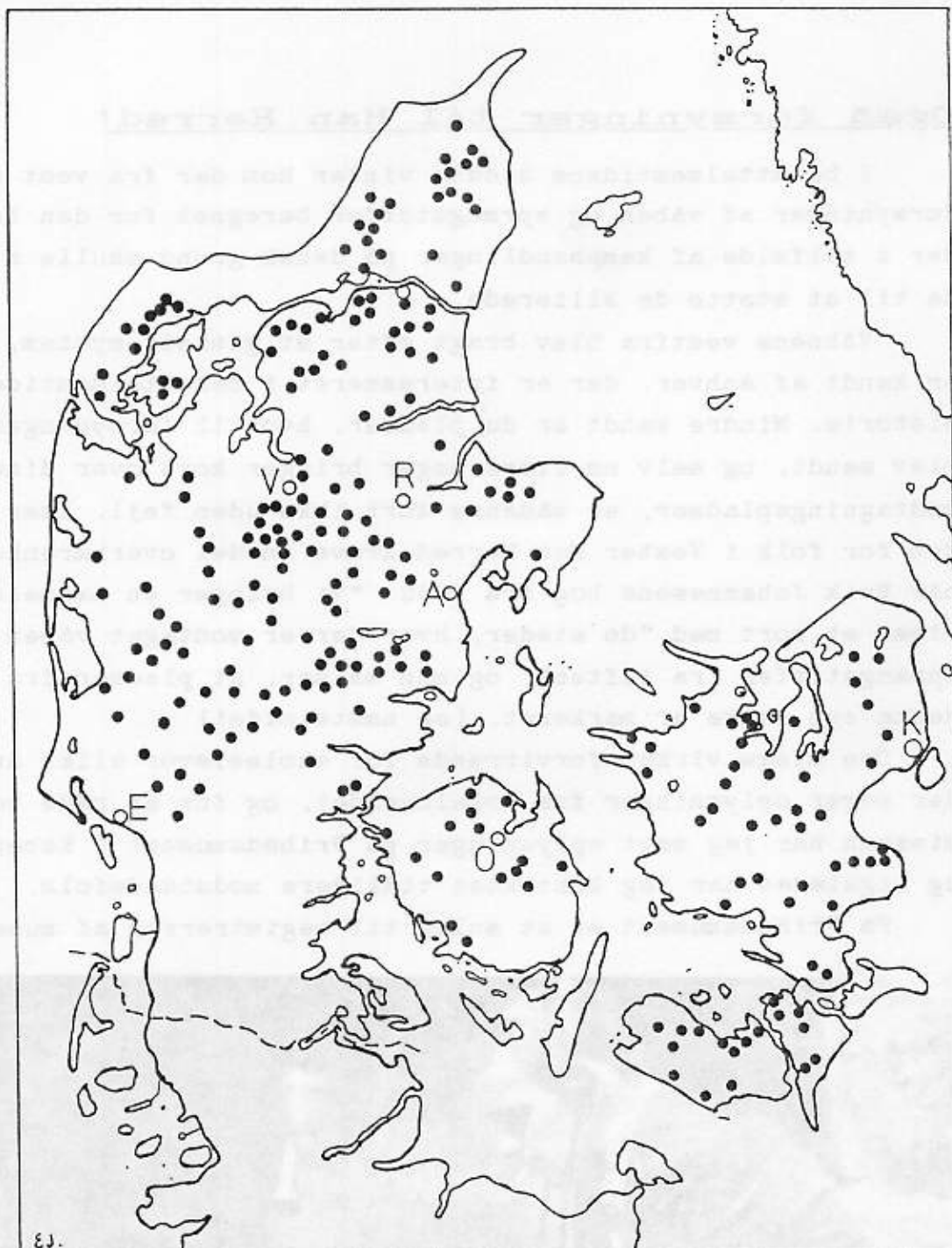
Våbnene vestfra blev bragt efter et genialt system, der er kendt af enhver, der er interesseret i besættelsestidens historie. Mindre kendt er de pladser, hvortil forsyningerne blev sendt, og selv om flere bøger bringer kort over disse modtagingspladser, er sådanne kort ikke uden fejl. Især kan det for folk i Vester Han Herred kræve en del overbærenhed, når Erik Johannesens bog fra 1982: "Vi bringer en sørmelding" viser et kort med "de steder, hvor der er modtaget våben og sprængstoffer fra luften", og man så ser, at pladser fra netop denne egn ikke er markeret. [se næste side!]

Den slags virker forvirrende for skoleelever eller andre, der søger oplysninger fra lokalområdet, og for at råde bod på miseren har jeg søgt oplysninger på Frihedsmuseet i København, og ligeledes har jeg kontaktet tidligere modstandsfolk.

På Frihedsmuseet er et anlæg til registrering af museets

Eureka i funktion på en nedkastningsplads.

Erik Johannesen: "Vi bringer en særmedling." Kort over våbenmodtagepladser i Danmark! samlinger herunder også en såkaldt nedkastningsregistrant (NREG), og jeg har herfra fået udskrifter med detaljerede oplysninger om de manglende pladser. Under besættelsen blev nedkastningspladserne markeret på Geodætisk Instituts kort over Danmark i målestok 1: 100.000 (1939-udg.), som det ses af omstående kort.

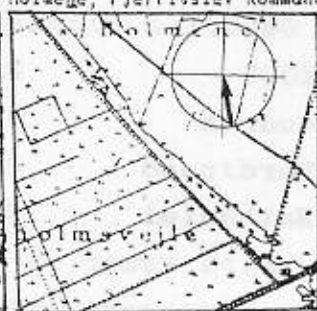
Pladserne ved Tinggård, Gundestrup og Holmene ligger i Fjerritslev Kommune, mens Strandkær og Hørsodde ligger lige på grænsen mellem Thy og Vester Han Herred.

NEDKASTNINGSPLADSER I HAN HERRED:

i "r" i Hagsodde
Hanstholt Kommune

400 meter syd for "n" i
Holmø, Fjerritslev Kommune

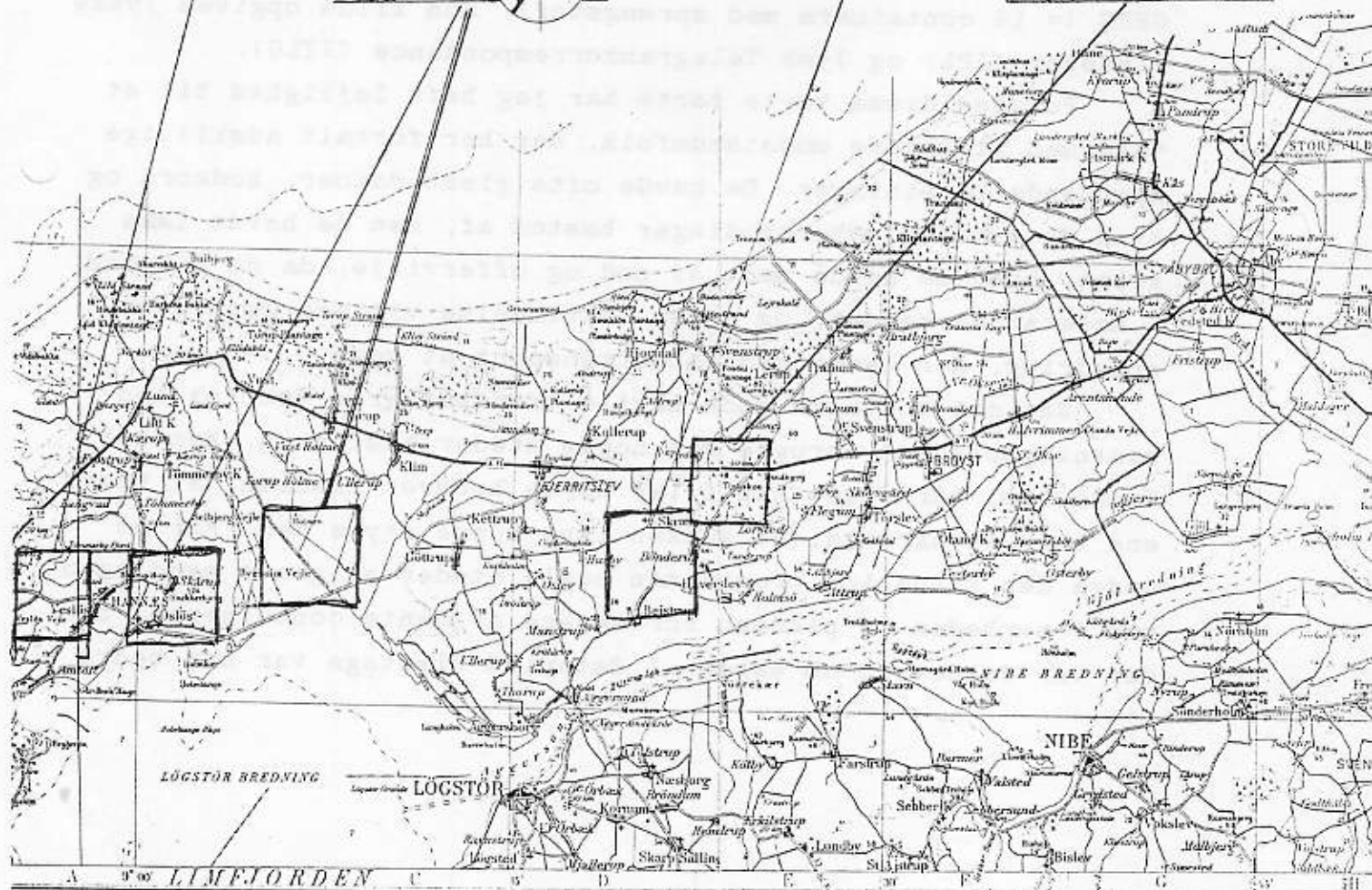
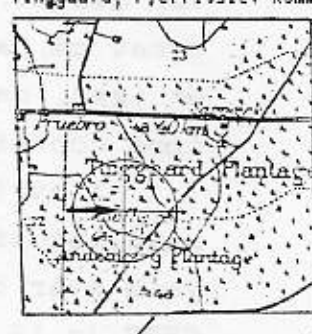
i "d" i Sundstrup
Fjerritslev Kommune

syd for "ar" Strandkær
Hanstholt Kommune

400 meter syd for "g" i
Tinggaard, Fjerritslev Kommune

Endvidere er der specifikationer for hver enkelt nedkastning, men da det let kommer til at fylde for meget i vort nyhedsbrev, vil jeg nøjes med facts vedrørende den sidstnævnte plads, den ved Hørsodde i Østerild Plantage.

NR.	NAVN	KODE	DATO	MORSEKODE	OK
108	Hørsodde	Gudrun	30/11/44	"F"	ja
108	Hørsodde	Ferdinand	20/02/45	"F"	nej
108	Hørsodde	Nathaniel	04/03/45	"K"	ja

Rubrikken længst til højre viser at aktionen den 20. februar 1945 ikke var OK. Nedkastningsregistranten noterer kort: "Misforståelse ved kodenavn". Modstandsfolk kan berette, at de kort forinden var orienteret om, at **Ferdinand** af sikkerhedsgrunde var skiftet ud med et andet navn, og at de få dage efter den 20. december til deres store overraskelse blev orienteret om, at englænderne havde være over Hørsodde og var fløjet igen, da ingen våbenmodtagelseshold var rede til at tage imod containerne.

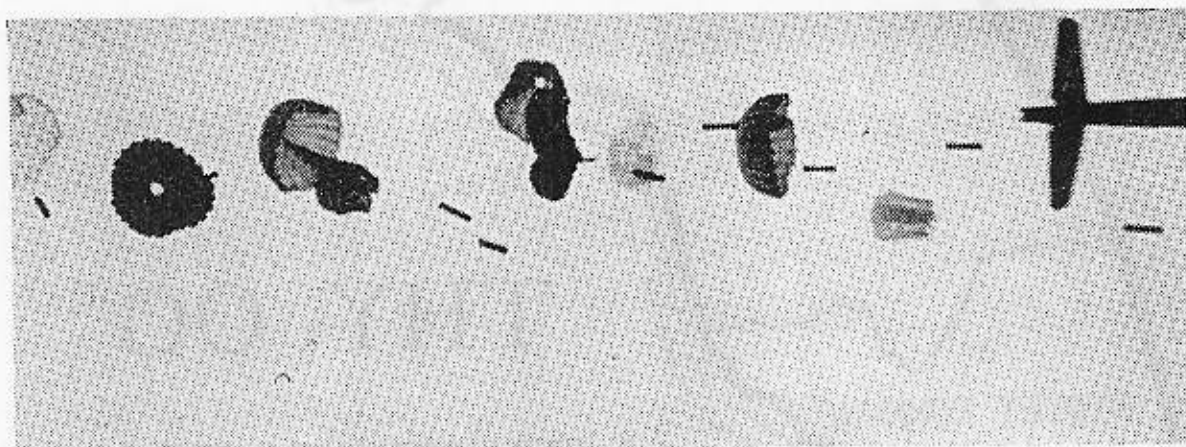
I øvrigt oplyses, at 30/11/44 blev der modtaget gods, men antallet af containere og deres indhold er usikkert. Til gengæld står der for 04/03/44: 1 pk. våben/ammunition samt 12 TIGERS (= 12 containere med sprængstof). Som kilde opgives Jyske Pladsbog (JPL) og Jysk Telegramkorrespondance (JTLG).

Foruden disse korte facts har jeg haft lejlighed til at tale med tidligere modstandsfolk, der har fortalt adskillige spændende beretninger. De havde ofte glemt datoer, kodeord og hvad de enkelte våbensendinger bestod af, men de havde ikke glemt, hvad de havde mødt af mod og offervilje, da de gik ind i modstandsarbejdet, og i den forbindelse vil jeg omtale en erindring, der havde med våbentransport at gøre.

Når det modtagne gods skulle transporteres væk fra nedkastningspladsen, brugte man nogle steder hestevogn. Men det kunne ske, når flyet kom i lav højde henover pladsen, at hestene blev så skræmte, at kuskene ikke kunne styre dem. For at undgå den situation brugte man nogle steder at grave sendingen ned i nærheden af pladsen for senere at hente containerne, når der var faldet ro om sagen. I Østerild Plantage var man bedre

stillet, og hjælpen kom, hvor mærkeligt det end kan lyde, fra OT-lejren*) ved Thisted. Det var ellers et sted, man kun med stort ubehag passerede på grund af det larmende opbud af busser og lastvogne til transport af arbejdere og materiel til bunkersbyggeriet.

Men et rygte ville vide, at modstandsbevægelsen havde foden indenfor i OT-lejren. En dansk løjtnant havde meldt sig til arbejdsstyrken. Han blev antaget som chauffør, steg i graderne, nød tillid blandt sine foresatte, så han efter arbejdstid fik lov til at køre hjem i en OT-lastbil, og ham var det, som i flere tilfælde brugte en sådan vogn til at transportere gods fra nedkastningspladsen til det første skjulested. Således også, når der var nedkastning i Østerild Plantage. Mon han stadig lever? Så var han værd at hilse på!

Samtaler med folk fra lokalområderne godtgør, at pladserne er rigtigt angivet i NREG's oplysninger, dog meddeles, at den ved Øsløs lå noget længere mod nord. På nuværende tidspunkt har det ikke været muligt at opspore folk, der var med til aktionen ved Gundestrup, men to personer på egnen - den ene tidligere modstandsmand fra Fjerritslev - har bekræftet, at der var nedkastning ved Gundestrup.

Sluttelig vil jeg nævne, at hvis nogen skulle have kendskab til andre pladser i Vester Han Herred end de her anførte fem, vil jeg meget gerne orienteres herom.

Bent Rolighed

*) OT = "Organisation Todt", den tyske arbejdsorganisation.

